

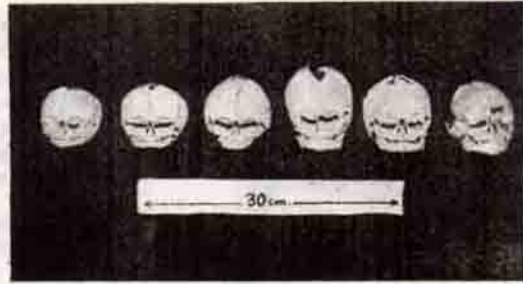
TARİHÖNCESİNİN ŞANSSIZ BEBEKLERİ

Doç. Dr. Metin ÖZBEK*

Elimizde, Anadolu'nun eski çağlarına ilişkin bol miktarda yetişkin iskelet kalıntısı bulunmasına rağmen, bebek ve çocuklar açısından, yeterli osteolojik malzemenin yoksun sayılırız. Son yıllarda gerek Değirmentepe (Malatya)**, gerekse Seyh Gabi'de (Iran)*** yapılan kazılarda gün ışığına çıkarılmış olan bebeklere ait iskelet kalıntıları, bu boşluğu doldurmanın bakımından önemli bir yer tutarlar. Prof. U. Esin'in verdiği bilgilere göre, Değirmentepe'de ölen bebekler, pişmiş topraktan yapılmış petek adı verilen silindirik kaplara ya da çömleklere konulmuşlardır. Bu tür ölü gömme geleneği, bir bakıma, bebek iskeletlerinin çok iyi korunmasına da olanak vermiştir. Değirmentepe'de zamanımızdan yaklaşık 6 bin yıl öncesinde yaşadıkları belirlenen bebek ve çocukların ölüm yaşları saptanırken diş kronolojisinden yararlanılmıştır. Dişin taş ve kökündeki kalkerleşme derecesi, iskeletin kemik kısmından çok daha güvenilir biçimde bebeğin yaşı konusunda bilgi vermektedir.

Değirmentepe çocuk iskeletlerinin çeşitli yaş gruplarına bağlı kalarak dağılımları yapıldığında doğumdan hemen sonra ya da birkaç ay yaşadıktan sonra ölenlerin çoğunlukta olduğunu gözlemekteyiz.

Örneğin, ilk 6 ay içerisinde yaşamını yitiren bebekler 0-2,5 yaş grubunda % 64 gibi yüksek bir oranla temsil edilirler (Resim: 2). Şeyh Gabi neolitik yerleşim merkezinde de karşılaşılan tablo hemen hemen Değirmentepe'dekinden pek farklı değil; bu yöredeki kazılarda bulunan 33 iskeletten 29'u 1,5 yaşına basmadan ölen bebeklere aittir. Bebekler arasında ölüm yaşı ortalaması 6 aydır. Araştırmacılar, yüksek orandaki bebek ölümlerinden kötü beslenmeyi sorumlu tutmaktadır. Tarihöncesi çağlarda kötü beslenmenin yanısıra enfeksiyon hastalıkları ve yetersiz anne bakımı da akla getirilmelidir. Aslında, kızıl, kızamık, su çiçeği, grip, boğmaca, ishal

Değirmentepe (Malatya) Kalkolitik çağı bebekleri.

gibi birçok hastalıklar bugün bile bazı yörelerde bebeklerin arka arkaya ölümüne yol açmaktadır. Örneğin, bir ishalin, yetersiz beslenmeyle birlikte görüldüğü takdirde, ne büyük boyutlarda ölümlere neden olduğunu, Lima'nın (Peru) bir banliyösünde sadece bebekler için öngörülmüş olan bir mezarlık, ibret verici bir tablo halinde gözler önüne sermektedir. Yukarıda sözü edilen hastalıklar, bağışıklık sistemi henüz yeterli ölçüde gelişmemiş birkaç haftalık bebeklerde daha sık ölümlere yol açar. Bunlara elverişsiz sağlık koşullarını ve yetersiz anne bakımını eklersek, ölüm artık bebekler ve çocuklar için kaçınılmaz olmaktadır.

Doğumu izleyen ilk 2,5 yıl içerisinde yüksek oranda görülen bebek ölümleri sadece eski dönemler için geçerli sayılmamakta; gerçekten, aradan onbinlerce yıl geçmiş olmasına rağmen yeryüzünün birçok yörelerinde bu tablonun değişmediğine üzülerek tanık olmaktadır. Örneğin UNICEF'in 1979 yılı için geçerli istatistiklerine bakılırsa, o yıl içerisinde doğan 122 milyon çocuktan onda birinin öldüğü anlaşılır. Bunların büyük bir bölümü de geri kalmış bölgelerde dünyaya gelenlerdir. Aynı kuruluşun 1981 yılı için yayınladığı bilgiler ise, özellikle geri kalmış ülkelerde doğan 125 milyon çocuktan 15 milyonunun 5 yaşına basmadan öldüğünü göstermektedir.

Değirmentepe Kalkolitik döneme ait bebek ve çocuk kafatasları onarılırken, o yörede benimsenip yaygın ölçüde uygulanmış olan bir geleneğe de değinelim. Buna göre, anne, bebeğin başını çeşitli yönlerde sıkı sıkıya sarmak suretiyle amaçladığı biçim bozukluğunu elde ediyor ve bu arada, bir estetik duyguyu somutlaştırmanın da mutluluğunu tadıyor. Birkaç aylık bebeklerde bile baş deformasyonuna rastlanmış olunması, uygulamanın, bebek doğduktan kısa bir süre (örneğin 1-2 hafta) sonra başladığını akla getirmektedir (Resim: 3). Kafatası kemikleri, bebeklik çağında çok ince olup, belirli bir süre baskı altında tutulduklarında kolayca istenilen biçime sokulabilmektedirler. Değirmentepe'li annenin de bu anatomik özelliğin farkında olduğu kuşkusuzdur. Gerek Değirmentepe, gerekse diğer eski yerleşim bölgelerinde çıkan

* Hacettepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi

** Değirmentepe Höyüğü Malatya'nın yaklaşık 24 km. kuzeydoğusunda, Karakaya Baraj gölü alanındadır. Araştırmamıza konu olan bebekler Höyüğün Kalkolitik çağına (M.Ö.5/4. bin yıl) aittir.

*** Şeyh Gabi, İran'da Neolitik dönemle yaşlı bir yerleşim merkezidir.

DEĞİRMEN TEPE KALKOLİTİK ÇAĞI BEBEK VE ÇOCUKLARININ ÖLÜM YAŞLARINA GÖRE DAĞILIMI

Kültür

Çağ:

Kalkolitik

Düşük

0-6 ay

6-12 ay

1-2,5 yıl

2,5-7 yıl

7-14 yıl

Toplam

3

9

2

3

2

4

23

deforme olmuş kafatasları incelendiğinde, bu âdetin sadece kız çocuklarını hedef aldığı görülüyor. O halde, Anadolu'da, zamanımızdan (yaklaşık) 6-7 bin yıl öncesinde ilginç bir moda anlayışına tanık oluyoruz. (Resim : 4). Bu estetik duyu, toplumlarası temas sonucunda tüm Ortadoğu'ya yayılmıştır. Afrika'nın Kongo havzasında yaşayan Mangbetu zencileri ise baş deformasyonu geleneğinin yaşayan örnekleri sayılırlar. (Chippaux, 1961). Bitki liflerinden ördükleri dar başlıkları sadece kız çocuklarına giydirip, arkaya ve yukarıya doğru aşırı biçimde uzamış bir yapıyı elde eden Mangbetulu anneler, bir tür güzellik ve aynı zamanda asalet simgesi olarak gördükleri modayı ortaya koymanın da gururunu duyuyorlar.

Baş biçimini bozmak beyin hacmini etkilemez; zira, beyin bir yönde kaybettiğini bir başka yönde aşırı gelişme göstererek kazanmaktadır. Yalnız, bebeğin ruhsal yönden rahatsız olup olmadığına gelince, tarihhöncesindeki durumlar için bir şey söyleyemsek de, bu konuda yaşayan örneklerden yararlanabiliriz. Afrika'da Mangbetu kabilesinde baş deformasyonunu incelemiş olan Chippaux (1961), uygulamanın beceriksizce yapılması halinde sara hastalığı, beyinde kan oturması ya da yarı felç gibi rahatsızlıklara neden olduğunu gözlemlemiştir. Yalnız, araştırmacı, deformasyonun zekâ gelişmesi üzerinde olumsuz bir etkisinin olup olmadığına dair her-

hangi bir bilgi vermemektedir. Değirmen Tepe Kalkolitik çağ bebeklerinde deformasyonun en belirgin olduğu bölge alındır; öyle ki bazı bebeklerin alın bölgesinde kolayca fark edilen bir çöküntü meydana gelmiştir. Başa sarılan sargı, aynı zamanda temporal bölgede de derin izler bırakmıştır. Bu durumda, Değirmen Tepe'li bebeğin, ruhsal kökenli bazı sıkıntılar içerisine girdiği akla gelmektedir. Anne bir geleneği körü körüne uygularken, belki de, çocuğunun sağlığını da bilmeden bozmuş oluyordu. Baş deformasyonu, her zaman estetik amaçla gerçekleştirilmeyebilir; nitekim, Ganj Dareh Tepe (İran) neolitik yerleşim bölgesinde başlarında deformasyon görülen kimseler, daha özenle yapılmış kerpiç mezarlara konmuşken, diğerleri rastgele açılmış çukurlara gömülmüştür. Bu gözlem, deformasyon geleneğinin belirli bir sosyal sınıfa özgü olabileceğini akla getirmektedir.

M.Ö. 5./4. bin yılları tarihlenen Değirmen Tepe Kalkolitik çağına ait bebek ve çocuk iskeletleri Anadolu için olduğu kadar tüm Ortadoğu genelinde antropolojik açıdan çok önemli buluntular olarak kabul edilebilir. ■

Değirmen Tepe (Malatya) Kalkolitik çağı 7 aylık bebek kafatası ve bu kafatasının nasıl şekillen- dirildiği görülüyor.

• Canlıların en ilginç özelliklerinden birisi daha sonra kullanmak üzere, enerji depolayabilme özellikleridir. Bilindiği gibi, yeşil bitkilerin karbonhidrata dönüştürerek depoladıkları Güneş'in ışınım enerjisi, hem kendilerinin hem de hayvanların hücrelerine gerekli gücü sağlar.

Nasa'nın Ames Araştırma Merkezi'nden bir araştırmacı, kil tabakasının da enerji depolama ve dönüştürme yeteneğine sahip olduğunu keşfetti. Araştırmacıya göre kil tabakası, sürekli doğal radyasyon bombardımanından sağladığı enerjiyi depoluyor; nemlenme, kuruma, parçalanma ya da belirli organik bileşiklerle tepkime sonucunda, bu enerjiyi mor ötesi ışınlarla dönüştürerek serbest bırakıyor. Bu buluş yaşamın başlangıcında kilin büyük rolü olduğu görüşünü de destekliyor.

Benim isim, beklentilerimi gerçeklere uydurmaktır, gerçeklerin düşüncelerime uygunluğunu sağlamak değil.

Thomas HUXLEY